

Zeitschrift: Die deutschen Mundarten : Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik
Band: 5 (1858)
Artikel: Sprachproben in Iglauer Mundart.
Autor: Salomon, Alois
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-179656>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 18.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

verwachsen, dafs sie als Flexion noch die schwache Form hinter sich nimmt. Vgl. Schm. § 831.

25. *sündli'*, sündlich; hier verstärkend: gar sehr, überaus. Vgl. *sünd-ntheuer* (Grübel, I, 43, 2. 251), *Sünd-ngêld*, *Sünd-npreis* (das. I, 243. II, 146, 5). Z. V, 28.
 27. *fortá thôu'*, fortan gethan, d. i. fortgefahren. Zu *fortá* vgl. Z. IV, 121, 27; zum Partic. *thôu'* vgl. Z. II, 112. IV, 325. Grübel, §. 88, h. Stalder, Dial. 175.
 30. *dâu — drô'*, daran; Z. III, 541, 2. 549, 10. Grübel, §. 106, d.
 33. *denkt*, gedacht; Z. III, 208, 49. Schm. §. 959 Anm. *. Grübel, §. 99, a.
 35. *gist*, gibst du; Grübel, §. 53, b.
 36. *wâu*, wo, als Relativum; Z. III, 207, 22.

Sprachproben in Iglauer Mundart.

Von Alois Salomon in Wien.

1. H á m w ê.

Bĩ scho wait grást und g-wàn-
dê't,	Ná~, maihëə'ts, dâ bĩn-ə' g-spëə'nt,
Hâb scho vıl ştâd·ln g-sëg̃n,	Hâb· dopp·lte tåg·mërsch· g-màcht,
Hâb· oft am ştrô 'rum g-rândê't,	Hâb· wirkle' dâ ëə'st lauf'n g-lëə'nt,
Bĩ ách im wâld scho g-lëg̃n.	Bĩ g-loff'n tåg und nàcht. 20
Doch ná~, dës müß-ə' sãg̃n, 5	Und wĩ-ə' hâb· 'nə gfäə'tuə'n g-sëg̃n,
Und 's is á' gantz g-wis:	Ná~, maihëə'ts, dës wâə' á' fraid·,
's hât mæ' immæ' in d' hámæt zôg̃n,	I' wâß nét wĩ-'s mæ' sô is g-schëg̃n,
Wenn's mæ'r á' gut gàngē is.	Jâ, g-wânt hâw-ə' voə' lautə' fraid·.
's hât mæ' just nét 's hámwê plàgt,	Àlləs wâə' am âlt·n flèk, 25
Áwə' immæ' hât's mæ' pënzt: 10	Und doch wâə' 's mæ' nai
Gê hám! gê hám! hât ánə' g-sàgt,	's wâə' als wëər-ə' án tåg ëə'st wëg,
Sô hât's mæ' immæ' g-stënzt.	Und doch wâə's á' jâə' scho və'bai.
Ná~, hâw-ə'-mæ' denkt, dës dërfst·	So bĩn-ə' gwândê't in mai's vâtə's
nét tâ,	haus,
Ës is jà nô' ká jâə':	Und gê á' wirkle' nimmæ' 'ərauß. 30
Und hâb· g-wâə't, hâb's dô' nét tâ. 15	Dënn 's is wâə', und is glai' d' nôt
Áwə' wĩ dës jâə' wâə' gâə',	àn grést·n:
	Îwërâll is gût, — dahámt àn bést·n.

2. Á lĩd·l zu dèn stĩck·l, wàs di bairlisch·n mûsikant·n bai uns spil·n.

Aufgrëwëllt! aufgrëwëllt!	Bring-mæ'-'s noch á~.
Nur immæ' vorã~,	Hàlts ënk z'sàmm, hàlts ënk z'sàmm! 5
Hàm-m·r-á~ gëld, hàm-m·r-á~ gëld	's dauə't nimmæ' lãng.

Má-'l, kumm! tànz-mə' noch
 Á bréckal 'ərum,
 D· fair·rəmt ís sô glai' dā,
 Did·ldum dum! 10
 Dunai dai, dunai dai!
 Did·ldum dum!

D· fíd·l schrait, miə' haun drai~,
 ·s bläschpəmənt schnurrt.
 Mûß jézt in d· stād 'ərai~, 15
 Drum gëg~n-mə' fuə't.
 Hälts ënk z'sämm, hälts ënk z'sämm!
 ·s dauə't nimmə' lāng.

3. I n w à l d.

In wàld bin-ə' hàlt gāə' so gèə'n,
 In wàld, dā is mai~ fraid·,
 Ich tû so gèə'n di· vëgə'-ln hèə'n
 Di lib·m klán lait.

Gānz fraindle' schau'n d· blimə'-ln
 drai~
 Àls mëcht·n s· rê'n mit miə'! 10
 Selbst d· tànnə ştët nêt ştumm dabai,
 Nágt d· ést· 'əruntə' zu miə'.

Und wënn-ə' so in wàld tû lîg~n, 5
 Und schau· in hîm·l 'ərauf,
 Dā sîch·-ə' d· vëgə'-ln singə~d
 flîg~n,
 Dā bîn-ə' gānz wolauf.

Ës rîcht und tût léwènde' wèə'n,
 Àlles nāngət und wait,
 Drum bîn-ə' hàlt in wàld so gèə'n, 15
 Drum ís in wàld mai~ fraid·.

4. Á m a r z e l i d.

Wiə'd ·s denn nô' nêt frûjāə' wèə'n?
 ·s wiə'd án scho~ àngst und bàng,
 Hāt mō glai' 'nə wintə' gèə'n,
 Jétz dauə't r· án scho~ z· lang.

Wiə' scho~ nôch à~ wállál wàə't·n,
 Es ligt já nôch də' schnê, 10
 Àg·raimt sain nôch d· baim in gāə't·n
 Gānz dirr ís nôch d· allê.

Drauf·t·n mëcht-ə' scho~ gèə'n sain, 5
 In fëld und wàld 'rum gē,
 Wënn scho~ têt· də' gûgug schrain,
 Dā huppət·-ə' in d· hêh·.

Drum, lib·s frûjāə', kumm· nuə' bàld,
 Làß d· vëg·ln luste' singə~,
 Fink·n schläg~n in jêd·n wàld, 15
 Dës wiə'd uns fraid·n bringə~.

5. G è l d m à c h t s o r g ~ n.

Wenn-ə' rëcht vîl gëld têt· hāb·m,
 Trinkət·-ə' ən wai~,
 Wail-ə' āwə' kán's tû hāb·m,
 Schau·-ə' nêt finstə' drai~.

Wail-ə' āwə' kán's tû hāb·m,
 Kān-ə' ·s do' á' g·rāt·n.

Wenn-ə' rëcht vîl gëld têt· hāb·m, 5
 Ëßət·-ə' ən brāt·n,

Wënn-ə' rëcht vîl gëld têt· hāb·m,
 Mëcht·-ə'-me' nêt plāg~n, 10
 Wail-ə' āwə' kán's tû hāb·m,
 Tû-ə'-s hàlt də'trāg~n.

Wënn-ə' rëcht vîl gëld têt hâb·m,	Wënn-ə' rëcht vîl gëld têt hâb·m,
Fâret-ə' mit vîə'n,	Wißet nêt, wo auß, wo aĩ,
Wail-ə' âwə' kân's tû hâb·m	15 Gût, dàß-ə' jétz kân's tû hâb·m.
Gê-ə' z' fuß spàziē'n.	Hâw-ə' doch ká sorgërai. 20

6. Də' vòg·l Tschèə'tsch.

's gogsch·n wâə' schô von jêhëə' fiə' d' burgə' á fraid; immə' hâb·m s' schô 'nə sunntåg nêt də'wâə'tn kinnə, und wënn ə' dâ wâə' sain s' schô um zwâ mit də' gogsch am bûk·l auß də' ştâd gângə, und 's hât no' nêt graut, hâbm s' schô aufg·richt g·hâbt.

Amâl îs hâlt á so á gogschə' in wâld g·lèg·n, hât sə' saĩ gfaifal 5 g·raucht und wî á haft·lmâchə' auf jêd's vògə'-l àcht gèb·m. Dâ sàgt auf ámâl ánə' hintə' im: „gûtn môring!“ ëə' schaut sə' g·schwind um und sigt án dirr·n, groß·n kēə'l. „Gutn môring!“, sàgt-ə' á, und schaut- sə'-n von ommətn biß unt·n â, und, dēnkts ênk, ëə' hât ən gfèə'dfûß g·hâbt. Dâ hât dēə' glai' dēn sauwə'n vòg·l də'kēnt, wâə' áwə' gâə' 10 nêt də'schēllt, dēnn ə' êchtə' gogschə' fircht sə' á vorn taif·l nêt. Də' lānge sétzt sə' nâchət zu im in's grâs und frâgt-·n, ôw-ə' schô vîl g·fangə hât, wâs 's fiə' vèg·ln in dēm wâld gîbt, und untə'schîdle's àndə's zaiğ, wî hâlt schô immə' d' vòg·lfangə mit z·sàmmə dişkəriə'n. Unsə' gogschə' îs im ká àntwoə't schulde' blîb·m, hât immə' mèə' gu- 15 râsche krîgt, und z·létzt sain s' so wait kummə, dàß s' mit ənàndə' g·strîtn hâb·m, wèə' béßə' àlle vèg·ln kēnnə têt. Auß dēn strait îs á wét wəə'n. Də' vòg·lfangə hât g·sàgt, ëə' mëcht in àcht tåg·n zu îm kummə und do wiə'd ëə' îm án vòg·l zaiğ·n, wënn də' schwàə'zə dēn vòg·l kēnt, so g·hèə't im saĩ sêl, wënn ə'-n áwə' nêt kēnt, so mùß-ə'-im 20 àn sâk gëld bringə. Nâchət hât də' gogschə' 'nə akkoə'd mit sain ai·gēn blût untə'schrîb·m, und də' taif·l îs sain wèg waitə' gângə und hât sə' dēnkt: dēn saĩ sêl hâw-ə' schô gānz g·wîs. Də' gogschə' áwə' hât sə' dēnkt: wennst á də' schwàə'ze laibhâfte bist, dîch krîg-ə' doch drâ. Wî də' gogschə' z' haus kummə îs, hât-ə' sain lait·n nîks g·sàgt; 25 am sibmt·n tåg áwə', wî-s nâcht îs wəə'n, hât-ə' sain waib àlləs də'zêlt und ách g·sàgt, wî-ə' 'nə taif·l áschmîə'n will. Jetz hât-ə' saĩ waib heə'g·nummə und hât-s' ôsə gānz mit hēne' aĩg·schmîə't und mit àllə'hànd fèdə'n besteckt: hâfèdə'n, zaiskə'lfèdə'n und krâfèdə'n, murkə'lfèdə'n, gfaufèdə'n, stîlîtz·n- und gānsfèdə'n, — àlləs wâə' durchənàndə'. 30 Vornt·n àn kôp hât-ə' iə' án schôp g·mâcht und án schnâw·l áglaimt,

so wî 'nə d' grènəs'n hâb'm, nûə' vîl gréßə'. In àllə' frû is schô' də'
 taifl dâ g'wèst und hât schô' g'mâ't, daß-ə' wîdə' á' sêl də'wischt hât.
 Dëə' zaigt im 'nə vòg'l, də' schwàə'zə schaut-'nə ä': „Sakkə'lôt! á' viə'-
 35 fußigə' vòg'l! dés hâw-ə' mai' lèbtag nêt g'sèg'n; solchəne fèdə'n! ná,
 dès ís á' mirák'l!“ Èə' hât nêt g'wist wî-ə' drâ' ís, hât siməlîə't und
 nâchdénkt, daß im də' schwâß an də' stiə'n g'stännə' ís, hât sə'-n von
 voə'nt'n und hint'n â'gschaut, âwə' nêt mégle', sô án vòg'l hât-ə' nô'
 nêt g'sèg'n g'hâbt. Nâ, sàgt də' gogschə', á' hâlwe stund' lăß' ênk no'
 40 zait, âwə' nâchət ís 's gâə'. Âwə' dèə' hât-sə'-n immə' nôch ámal
 â'gschaut und immə' nâchsiməlîə't, und jê lêngə'-s dauə't hât, dèstə mèə'
 hât-ə'-sə' gíft, z'létzt g'flucht und g'schimpft; âwə' àlləs wâə' uməsunst,
 — èə' hât hâlt dèn vòg'l nêt də'kénnt. Wî d' hâlwe stund' və'bai wâə',
 sàgt də' gogschə': „Nâ, jétzt g'schwind! kénnts-'n, âwə' nêt?“ Də' taifl
 45 hât-sə' schrèckle' g'fukst, hât âwə' miß'n ná sâg'n. „Nâ, jétzt g'schwind
 mit'n gèld 'ərauß!“ sàgt də' gogschə'. Ob dèə' hât wèlln, âwə' nêt, dèn
 sâk gèld, dèn hât-ə' miß'n bringə' und nâchət èə'st hât im də' gogschə'
 g'sàgt: „Jétz miə'kts-enk-sə's, dès ís də' vòg'l Tschèə'tsch.“ Drauf ís
 də' taifl â'g'fâə'n und hât án firchtə'le'n g'stânk z'rucklăß'n. Âwə' də'
 50 gogschə' hât g'mâ't: „Dès tût niks! hëringèg'n hâw-e' 's gèld und hâw-ə'
 'nə taifl â'g'schmiə't, do kâmmə' 'nə g'stânk schô' dé'trâg'n.

Anmerkungen. *)

1. Heimweh. Es bezieht sich dis lied auf die sitte, daß jeder handwerksgeselle wenigstens ein jar in *de' frëmd'* zugebracht haben muß.
3. *am* (= *af 'm*), auf dem. — *'rumràndə'n*, eigentlich: durch unruhiges liegen das bett in unordnung bringen: *'s bét't z'ràndə'n*; hier bezeichnet es das unbequeme liegen auf bloßem stroh. Vgl. koburgisch: *rankern*, unruhig sitzen oder liegen; bair. *ranken*, *ränken*, schweiz. *ranggelen*, *ränggelen*, sich strecken, dehnen. Schm. III, 111. Stalder, II, 257. Weinh. 76. Z. II, 237. III, 133. Vgl. auch *ranzen* bei Schm. III, 115. Höfer, III, 15. Castelli, Reinwald u. a. m. — 4. *ách*, *a'* (vor Conson., unten: 6. S etc.), auch; Z. II, 76, 2, 3.
5. *nâ*, nein. — *ə'*, inclinierendes ich, ebenso: 13. Vgl. *mə'*, mich (7. 9. 10. 12 etc.), *mə'*, mir (13. 23. 26 etc.), vor Voc. *mər*: 8. — 7. *zôg'n*, gezogen. Wegfall des participialen *ge-* nach der Z. I, 226 ff. aufgestellten Regel; vgl. 8. 9. 13. 15. 6, 5. 10 etc.
10. *pënz'n*, durch unaufhörliches bitten beschwerlich fallen, zudringlich bitten; Z. IV, 485. — 12. *stënz'n*, forttreiben; Z. II, 238.
13. *tâ*, thun u. gethan (15.). — 14. *Jâə'*, n., Jahr; — Einschaltung eines *ə* auch vor verstummendem *r* (*gâə'*, *hëə'ts*, *g'spëə'nt*, *g'lëə'nt*, *èə'*, *èə'st* etc.); Grübel, §. 52, a.

*) Mit Zusätzen und Verweisungen vom Herausgeber.